

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب

درسنامه ادبیات فارسی پایه نهم

کاری از:

فائزه محرابی: معاون آموزشی دبیرستان ارشاد

مصطفی ناصری: دبیر ادبیات فارسی دبیرستان شاهد شهید عیسی ذاکری

سال تحصیلی: ۱۳۹۹-۱۴۰۰

« دست توانای معلم است که چشم انداز آینده ما را ترسیم می کند. »

« مقام معظم رهبری »

مقدمه:

در سال تحصیلی گذشته، در پی شیوع ویروس کرونا، آموزش‌های مجازی جایگزین آموزش‌های حضوری مدارس شد.

در این بین نیز برخی معلمان، با ابتکار و خلاقیت، سعی در تداوم امر آموزش و برقراری ارتباط هرچه بیشتر مجازی با دانش آموزان داشتند.

گفتنی است تعدادی از دانش آموزان به دلیل عدم دسترسی به تلفن همراه هوشمند یا اینترنت از آموزش‌های مجازی محروم شدند که برای تحقق عدالت آموزشی به شیوه‌های دیگر، از آموزش بهره مند شدند. یکی از این شیوه‌ها، تولید و تالیف درسنامه برای این دسته از دانش آموزان بود.

در این روزهای کرونایی مصمم شدیم تا با تولید درسنامه کتاب ادبیات فارسی پایه نهم، برای سال تحصیلی جدید، گوشه‌ای از دلواپسی خانواده‌ها را برای آموزش فرزندانشان کاهش دهیم و امیدواریم که در ادامه نیز در کنار آموزش‌های حضوری در مدارس، این نوع درسنامه‌ها برای یادگیری بهتر مطالب به دانش آموزان کمک کند.

این درسنامه تمامی دروس کتاب فارسی (به جز دروس آزاد: درس پنجم و پانزدهم) را شامل می‌شود که در هر درس معانی کلمات، معانی اشعار، دانش‌های زبانی و ادبی، آرایه‌های ادبی، تاریخ ادبیات و آثار نویسندگان و

..... به روشی ساده، خلاصه و مفید بیان شده است. در قسمت پایانی درسنامه نیز به تفکیک هر درس، سوالاتی طرح شده تا دانش آموز پس از مطالعه هر درس برای ارزیابی خود به سوالات پاسخ دهد.

لازم به ذکر است که قسمت خودارزیابی و تمرین نوشتن کتاب فارسی در این درسنامه حذف شده است چرا که توصیه می‌شود دانش آموز پس از مطالعه درسنامه و با راهنمایی دبیر محترم خود، به این بخش‌ها پاسخ دهد.

امید است با یاری خداوند متعال، همگی عزممان را برای زمین‌گیر کردن ویروس کرونا جزم کرده و در عین حال از وظایف شغلی خود غافل نشویم.

به امید روزهای بهتر و سرشار از سلامتی

«تابستان ۱۳۹۹»

مصطفی ناصری

فهرست

صفحه	عنوان
۱	ستایش
۳	درس اول: آفرینش همه تنبیه خداوند دل است
۸	درس دوم: عجایب صنع حق تعالی
۱۴	درس سوم: مثل آینه، کار و شایستگی
۱۷	درس چهارم: هم نشین
۲۲	درس ششم: آداب زندگانی
۲۸	درس هفتم: پرتو امید
۳۱	درس هشتم: هم زیستی با مام میهن
۳۴	درس نهم: راز موفقیت
۳۷	درس دهم: آرشی دیگر
۴۳	درس یازدهم: زن پارسا
۴۷	درس دوازدهم: پیام آور رحمت
۵۰	درس سیزدهم: آشنای غریبان، میلاد گل
۵۳	درس چهاردهم: پیدای پنهان
۵۶	درس شانزدهم: آرزو
۵۸	درس هفدهم: شازده کوچولو

به نام خداوند جان و خرد

شاعر: فردوسی

قالب شعر: مثنوی

اثر: شاهنامه

بیت اول:

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه بر نگذرد

خرد: دانش ✨ اندیشه: فکر ✨

نثر روان: به نام خدایی که انسان را آفرید و به او عقل داد. و اندیشه آدم از این بالاتر نمی‌رود و به حقیقت خدا پی نمی‌برد.

مفهوم بیت: ذهن انسان، قادر به شناخت خداوند نیست. ✨

خرد، اندیشه: ← مراعات نظیر ✨

بیت دوم:

خداوند نام و خداوند جای خداوند روزی ده رهنمای

خداوند: صاحب، دارنده ✨ جای: مکان ✨

نثر روان: خداوندی که صاحب نام‌ها و مکان‌هاست. خداوندی که روزی دهنده و راهنمای انسان است.

مفهوم بیت: خداوند، به وجود آورنده تمام جهان است. ✨

تکرار: ← حرف «خ» و «ن» ✨

بیت سوم:

خداوند کیوان و گردان سپهر فروزنده ماه و ناهید و مهر

کیوان: بلندترین ستاره «زُحل» ✨ گردان: گردنده ✨ سپهر: آسمان ✨

فروزنده: روشن کننده ✨ ناهید: سیاره زُهره ✨ مهر: خورشید ✨

نثر روان: خداوند، خالق بلندترین ستاره و گرداننده آسمان، روشن کننده ماه و ناهید و خورشید است.

کیوان، ماه، ناهید، مهر: ← مراعات نظیر ✨

بیت چهارم:

به بینندگان آفریننده را نبینی، مرنجان دو بیننده را

بیننده: چشم ✨

نثر روان: با چشمانت نمی توانی خدا را ببینی پس به چشم‌هایت زحمت نده.

☀️ **مفهوم بیت:** خداوند را با حواس مادی و چشم نمی توان دید و درک کرد.

بیت پنجم:

نیابد بدو نیز، اندیشه راه که او برتر از نام و از جایگاه

☀️ **جایگاه: مکان**

نثر روان: خداوند در اندیشه آدم نیز نمی‌گنجد زیرا خداوند فراتر و برتر از نام و مکان است.

☀️ **راه نیافتن:** ← کنایه از درک نکردن عقل و اندیشه

بیت ششم:

ستودن نداند کس او را چو هست میان، بندگی را بپایدت بست

☀️ **ستودن: ستایش کردن** ☀️ **میان: کمر**

نثر روان: هیچ کس نمی تواند خدا را چنان که شایسته است، ستایش کند، پس برای بندگی و اطاعت خدا آماده باشیم.

☀️ **میان، بندگی را بپایدت بست:** ← کنایه از آماده شدن برای بندگی خدا

☀️ **هست و بست:** ← **جناس** ☀️ **تکرار:** ← حرف «ب» واج آرایبی

بیت هفتم:

توانا بود هر که دانا بود ز دانش، دل پیر، برنا بود

☀️ **برنا: جوان**

نثر روان: هر کس دانش کسب کند در زندگی موفق است. به وسیله دانش، دل انسان پیر، جوان می‌شود.

☀️ **مفهوم بیت:** هر کس دانا باشد، توانایی انجام کارها را دارد.

آفرینش همه تنبیه خداوند دل است

شاعر: سعدی

قالب شعر: قصیده

آثار: بوستان، گلستان

بیت اول:

بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار خوش بود دامن صحرا و تماشای بهار

بامداد: صبح زود لیل: شب نهار: روز

نثر روان: صبح زودی که شب و روزش یکسان است، بهترین کار این است که به صحرا برویم و از تماشای بهار، لذت ببریم.

لیل و نهار: ← متضاد نهار و بهار: ← جناس تفاوت نکند لیل و نهار: ← اشاره به مساوی بودن طول شب و روز در اول بهار

بیت دوم:

آفرینش همه تنبیه خداوند دل است دل، ندارد که ندارد به خداوند اقرار

تنبیه: آگاهی خداوند دل: انسان‌های آگاه دل: معرفت، احساس اقرار: اعتراف

نثر روان: آفریده‌های خدا باعث آگاهی انسان می‌شود. هرکس خدا را قبول ندارد، دل و احساس ندارد.

واج آرایی: ← حرف د که، به: ← جناس

بیت سوم:

این همه نقش عجب، بر در و دیوار وجود هر که فکرت نکند، نقش بود بر دیوار

عجب: شگفت فکرت: فکر

نثر روان: این همه نقش‌های زیبا در دنیا وجود دارد، هرکس تفکر نکند مثل عکس روی دیوار، بی‌فایده است.

نقش بود بر دیوار: ← کنایه از بی‌فایده بود در، دیوار: ← مراعات نظیر در، بر: ← جناس دیوار وجود: ← تشبیه « وجود به دیوار تشبیه شده »

بیت چهارم:

کوه و دریا و درختان، همه در تسبیح‌اند نه همه مستمعی، فهم کند این اسرار

تسبیح: ستایش خدا مستمع: شنونده اسرار: رازها

نثر روان: همه موجودات، خدا را ستایش می کنند اما همه شنونده ها اسرار خدا را درک نمی کنند.

☀ کوه و دریا و درختان: ← مراعات نظیر

بیت پنجم:

خبرت هست که مرغان سحر می گویند: آخر ای خفته، سر از خواب جهالت بردار؟

☀ خفته: بی خبر ☀ جهالت: نادانی

نثر روان: آیا خبر داری که مرغان سحر با آواز خواندنشان می گویند: ای بی خبر از خواب غفلت و نادانی بیدار شو؟

☀ مرغان سحر می گویند: ← تشخیص ☀ مرغ سحر: ← قبلاً به خروس، مرغ سحری می گفتند

☀ سر از خواب جهالت بردار: ← کنایه از آگاهی، بیداری ☀ خواب، سحر، خفته: ← مراعات نظیر

بیت ششم:

تا کی آخر چو بنفشه، سر غفلت در پیش؟ حیف باشد که تو در خوابی و نرگس، بیدار

☀ غفلت: بی خبری، فراموشی

نثر روان: تا کی می خواهی مثل گل بنفشه در بی خبری باشی؟ حیف است که تو در خواب باشی و گل نرگس، بیدار و در حال عبادت باشد.

☀ بنفشه: ← نماد انسان های بی خبر ☀ نرگس: ← نماد انسان های آگاه ☀ سر، در: ← جناس

☀ بنفشه، نرگس: ← مراعات نظیر ☀ سر غفلت در پیش: ← کنایه از بی خبری

بیت هفتم:

که تواند که دهد میوه الوان از چوب؟ یا که داند که بر آرد گل صد برگ از خار؟

☀ الوان: رنگارنگ ☀ چوب: منظور درخت است

نثر روان: چه کسی می تواند از چوب درخت، میوه های رنگین بیافریند؟ چه کسی می تواند از میان خار، گل صد برگ به وجود بیاورد؟

☀ گل، خار: ← متضاد

بیت هشتم:

عقل، حیران شود از خوشه زرین عنب فهم، عاجز شود از حقه یاقوت انار

☀ عنب: انگور ☀ عاجز: ناتوان ☀ حقه: جعبه، کیسه پر از یاقوت

نثر روان: عقل با دیدن یک خوشه انگور، حیران می‌شود و فهم انسان با دیدن زیبایی انار، ناتوان می‌شود.

عقل، حیران شود و فهم، عاجز شود: ← تشخیص عنب، انار: ← مراعات نظیر

حقه یاقوت انار: ← تشبیه (انار به جعبه ای از جواهر تشبیه شده است).

بیت نهم:

پاک و بی‌عیب، خدایی که به تقدیر عزیز ماه و خورشید، مسخر کند و لیل و نهار

تقدیر: اراده مُسَخَّر: رام، مطیع

نثر روان: خدای پاک و بی‌عیبی که با تقدیر خود، ماه و خورشید و شب و روز را به فرمان ما درآورد.

ماه و خورشید: ← مراعات نظیر لیل و نهار: ← متضاد

بیت دهم:

تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او همه گویند و یکی گفته نباید ز هزار

نثر روان: تا قیامت همه در مورد بخشش و مهربانی خدا می‌گویند اما یکی هم از هزار تا گفته نشده است.

بیت یازدهم:

نعمتت بار خدایا، ز عدد بیرون است شکر انعام تو هرگز نکند شکرگزار

انعام: نعمت (این واژه با فتحه « انعام » چارپا معنی می‌دهد)

نثر روان: خدایا نعمت‌های تو قابل شمارش نیست، هیچ شکرگزاری نمی‌تواند نعمت‌های تو را شکر کند.

ز عدد بیرون است: ← کنایه از فراوان بودن شکر و شکرگزار و انعام: ← مراعات نظیر

بیت دوازدهم:

سعدیا، راست روان گوی سعادت بردند راستی کن که به منزل نرسد کج رفتار

راست روان: انسان‌های درستکار سعادت: خوشبختی منزل: مقصد

نثر روان: ای سعدی انسان‌های درستکار به خوشبختی رسیدند. راستی را در پیش بگیر زیرا آدم خطاکار به مقصد نمی‌رسد.

گوی سعادت بردند: ← کنایه از دست یافتن به خوشبختی

گوی سعادت: ← تشبیه (سعادت به گوی « توپ » تشبیه شده است)

راستی کن که به منزل نرسد کج رفتار: ← یادآور ضرب المثل « بار کج به منزل نمی‌رسد »

دانش ادبی: یادآوری

تشبیه: وقتی کسی یا چیزی را به چیز دیگر، شبیه و مانند می‌کنیم، از تشبیه استفاده کرده ایم

مثال:

دلش همچو آینه پاک است.

روزگارت چو خورشید، فروزان باد.

تنش چون بید، لرزان است.

تشخیص یا جان بخشی: وقتی ویژگی یا رفتار انسانی را به جانوران یا اشیا نسبت بدهیم، از جان بخشی استفاده کرده‌ایم.

مثال:

چشم نرگس به شقایق نگران خواهد شد.

ای نسیم سحر! آرامگه یار کجاست؟

شب ایستاده است.

گل بخندید و باغ شد پدرام.

جاده نفس می‌کشید.

«همانطور که می‌بینید ویژگی‌های انسان، به جانوران و اشیا نسبت داده شده است.»

مراعات نظیر یا تناسب: واژه‌هایی که از یک گروه و مجموعه هستند و با هم هماهنگی دارند.

مثال:

برآید که ما خاک باشیم و خشت

بسی تیر و دی ماه و اردیبهشت

چشم نرگس به شقایق نگران خواهد شد

ارغوان جام عقیقی به سمن خواهد داد

«اجرام آسمانی»

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند.

یادم از کشته خویشت آمد و هنگام درو

مزرع سبز فلک دیدم و داس مه نو

شبی در بیابان مکه از بی‌خوابی، پای رفتنم نماند، سر بنهادم، شتربان را گفتم: دست از من بدار. «اندامهای بدن»

سفر

نثر: ساده و روان

برگرفته از کتاب «اسرار التوحید» محمد بن منور

روزی پیر ما، با جمعی از همراهان به در آسیابی رسید. افسار اسب کشید و ساعتی درنگ کرد؛ پس به همراهان گفت: «می دانید که این آسیاب چه می گوید؟ می گوید: معرفت این است که من در آنم. گرد خویش می گردم و پیوسته در خود سفر می کنم تا هر چه نباید از خود دور گردانم!»

پیر: راهنما، مرشد ✨ ساعتی: لحظه ای ✨ درنگ: صبر ✨ معرفت: شناخت ✨

نثر روان: یک روز، شیخ و راهنمای ما ابوسعید ابی الخیر، با گروهی از همراهانش به در آسیابی رسید. اسبش را نگه داشت و مدتی، صبر کرد. سپس به همراهانش گفت: آیا می دانید که این آسیاب چه چیزی را به ما می گوید؟ می گوید: شناخت واقعی همین است که من «آسیاب» در حال انجام دادن آن هستم. به هنگام گشتن، به دور خودم، با خودم فکرمی کنم و کارهای خودم را مرور می کنم و هر چیزی را که شایسته نیست انجام دهم، از خودم دور می کنم.

گرد خویش گشتن: ← کنایه از کارها و اعمال خود را بررسی کردن ✨